

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (πρώτο τμήμα)
της 27ης Μαΐου 2004*

Στην υπόθεση C-285/02,

που έχει ως αντικείμενο αίτηση του Verwaltungsgericht Minden (Γερμανία) προς το Δικαστήριο, κατ' εφαρμογήν του άρθρου 234 ΕΚ, με την οποία ζητείται, στο πλαίσιο της διαφοράς που εκκρεμεί ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου μεταξύ

Edeltraud Elsner-Lakeberg

και

Land Nordrhein-Westfalen,

η έκδοση προδικαστικής αποφάσεως ως προς την ερμηνεία του άρθρου 141 ΕΚ και της οδηγίας 75/117/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 10ης Φεβρουαρίου 1975, περί προσεγγίσεως των νομοθεσιών των κρατών μελών που αφορούν την εφαρμογή της αρχής της ισότητας των αμοιβών μεταξύ εργαζομένων ανδρών και γυναικών (ΕΕ ειδ. έκδ. 05/002, σ. 42),

* Γλώσσα διαδικασίας: η γερμανική.

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (πρώτο τμήμα),

συγκείμενο από τους P. Jann (εισηγητή), πρόεδρο τμήματος, A. La Pergola, S. von Bahr, R. Silva de Lapuerta και K. Lenaerts δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: F. G. Jacobs,
γραμματέας: R. Grass,

λαμβάνοντας υπόψη τις γραπτές παρατηρήσεις που κατέθεσαν:

- η E. Elsner-Lakeberg, εκπροσωπούμενη από τον H. Bubenzer, Rechtsanwalt,
- το Land Nordrhein-Westfalen, εκπροσωπούμενο από τον A. Machwirth,
- η Γερμανική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον M. Lumma,
- η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, εκπροσωπούμενη από τη N. Yerrell και τον H. Kreppel,

έχοντας υπόψη την έκθεση του εισηγητή δικαστή,

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 16ης Οκτωβρίου 2003,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

- 1 Με διάταξη της 26ης Ιουλίου 2002, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 2 Αυγούστου 2002, το Verwaltungsgericht Minden υπέβαλε, κατ' εφαρμογήν του άρθρου 234 ΕΚ, προδικαστικό ερώτημα ως προς την ερμηνεία του άρθρου 141 ΕΚ και της οδηγίας 75/117/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 10ης Φεβρουαρίου 1975, περί προσεγγίσεως των νομοθεσιών των κρατών μελών που αφορούν την εφαρμογή της αρχής της ισότητας των αμοιβών μεταξύ εργαζομένων ανδρών και γυναικών (ΕΕ ειδ. έκδ. 05/002, σ. 42).

- 2 Το ως άνω ερώτημα ανέκυψε στο πλαίσιο διαφοράς μεταξύ της E. Elsner-Lakeberg και του εργοδότη της, Land Nordrhein-Westfalen (ομόσπονδου κράτους της Βόρειας Ρηνανίας-Βεστφαλίας), σχετικά με την αίτηση της E. Elsner-Lakeberg να της χορηγηθεί αμοιβή για τις ώρες υπερωριακής απασχολήσεώς.

Το νομικό πλαίσιο

Η κοινοτική ρύθμιση

- 3 Το άρθρο 1 της οδηγίας 75/117 προβλέπει τα εξής:

«Η αρχή της ισότητας των αμοιβών μεταξύ εργαζομένων ανδρών και γυναικών, που προβλέπεται στο άρθρο 119 της Συνθήκης και που καλείται στο εξής “αρχή της ισότητας των αμοιβών”, συνεπάγεται για την ίδια εργασία ή για εργασία στην οποία αποδίδεται ίση αξία, την κατάργηση για το σύνολο των στοιχείων και όρων αμοιβής κάθε διακρίσεως βασιζομένης στο φύλο.

[...]»

Η εθνική ρύθμιση

- 4 Σύμφωνα με το άρθρο 78 a του *Beamtengesetz für das Land Nordrhein-Westfalen* (δημοσιούπαλληλικού κώδικα του ομόσπονδου κράτους της Βόρειας Ρηνανίας-Βεστφαλίας), όπως ισχύει βάσει της δημοσιεύσεως της 1ης Μαΐου 1981 (GV NRW σ. 234, στο εξής: *Beamtengesetz Nordrhein-Westfalen*), οι δημόσιοι υπάλληλοι υποχρεούνται να εργάζονται υπερωριακώς όταν η εργασία τους το απαιτεί. Αν η ως άνω υπερωριακή εργασία υπερβαίνει τις πέντε ώρες ανά ημερολογιακό μήνα, ο δημόσιος υπάλληλος πρέπει να λάβει ως αντιστάθμισμα, άδεια που αντιστοιχεί σε όλες τις ώρες υπερωριακής απασχολήσεώς του. Όταν η χορήγηση της ως άνω αδείας είναι ασυμβίβαστη με το συμφέρον της υπηρεσίας, ορισμένοι δημόσιοι υπάλληλοι δύνανται να λάβουν αμοιβή για τις αντίστοιχες ώρες υπερωριακής απασχολήσεως.

- 5 Το άρθρο 5, παράγραφος 2, σημείο 1, της Verordnung über die Gewährung von Mehrarbeitsvergütung für Beamte (κανονιστικής αποφάσεως για την αμοιβή της υπερωριακής απασχολήσεως των δημοσίων υπαλλήλων) της 13ης Μαρτίου 1992 (BGBl. 1992 I, σ. 528), όπως τροποποιήθηκε στις 3 Δεκεμβρίου 1998 (BGBl. 1998 I, σ. 3494, στο εξής: Verordnung über die Mehrarbeitsvergütung), ορίζει ότι, στην περίπτωση υπερωριακής απασχολήσεως στον τομέα της εκπαίδευσέως, οι τρεις διδακτικές ώρες ισοδυναμούν με πέντε ώρες.

Η διαφορά της κύριας δίκης και το προδικαστικό ερώτημα

- 6 Η E. Elsner-Lakeberg, η οποία είναι δημόσιος υπάλληλος, εργάζεται κατά μερική απασχόληση ως εκπαιδευτικός σε σχολείο μέσης εκπαίδευσέως του ομόσπονδου κράτους της Βόρειας Ρηνανίας-Βεστφαλίας. Οι εκπαιδευτικοί που εργάζονται κατά πλήρη απασχόληση στο εν λόγω σχολείο συμπληρώνουν 24,5 διδακτικές ώρες εβδομαδιαίως, που αντιστοιχούν σε 98 ώρες μηνιαίως, βάσει μέσου όρου 4 εβδομάδων, ενώ η E. Elsner-Lakeberg συμπληρώνει 15 διδακτικές ώρες εβδομαδιαίως, ήτοι 60 ώρες μηνιαίως.
- 7 Τον Δεκέμβριο του 1999, η E. Elsner-Lakeberg όφειλε να συμπληρώσει 2,5 διδακτικές ώρες υπερωριακής απασχολήσεως. Η αίτησή της να της χορηγηθεί αμοιβή για τις εν λόγω ώρες απερρίφθη, με την αιτιολογία ότι η εφαρμοστέα νομοθεσία προέβλεπε ότι η παροχή υπερωριακής εργασίας από εκπαιδευτικό που είναι δημόσιος υπάλληλος αμείβεται μόνον αν η υπερωριακή εργασία υπερβαίνει τις 3 ώρες μηνιαίως. Επομένως, η E. Elsner-Lakeberg δεν έλαβε αμοιβή για τις 2,5 ώρες υπερωριακής απασχολήσεως.
- 8 Η E. Elsner-Lakeberg, αφού υπέβαλε ανεπιτυχώς διοικητική ένσταση, άσκησε προσφυγή ενώπιον του Verwaltungsgericht Minden.

- 9 Το Verwaltungsgericht Minden, θεωρώντας ότι η διαφορά που ήχθη ενώπιόν του απαιτεί την ερμηνεία του κοινοτικού δικαίου, αποφάσισε να αναστείλει τη διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο το ακόλουθο προδικαστικό ερώτημα:

«Είναι σύμφωνο με το άρθρο 141 ΕΚ, σε συνδυασμό με την οδηγία [75/117], το να μη χορηγείται σε μερικώς απασχολούμενους –όπως επίσης και σε πλήρως απασχολούμενους– άνδρες και γυναίκες εκπαιδευτικούς, που είναι δημόσιοι υπάλληλοι στο ομόσπονδο κράτος της Βόρειας Ρηνανίας-Βεστφαλίας, αμοιβή για την παροχή υπερωριακής εργασίας, εφόσον η υπερωριακή αυτή εργασία δεν υπερβαίνει ανά ημερολογιακό μήνα τις τρεις διδακτικές ώρες;»

Επί του προδικαστικού ερωτήματος

- 10 Με το ερώτημά του, το αιτούν δικαστήριο ερωτά κατ' ουσίαν αν τα άρθρα 141 ΕΚ και 1 της οδηγίας 75/117 πρέπει να ερμηνευθούν υπό την έννοια ότι απαγορεύουν εθνική ρύθμιση σύμφωνα με την οποία οι εκπαιδευτικοί που εργάζονται κατά μερική απασχόληση –όπως και εκείνοι που εργάζονται κατά πλήρη απασχόληση– δεν λαμβάνουν αμοιβή για τις ώρες υπερωριακής απασχολήσεως όταν η υπερωριακή εργασία δεν υπερβαίνει τις τρεις ώρες ανά ημερολογιακό μήνα.
- 11 Το ομόσπονδο κράτος της Βόρειας Ρηνανίας-Βεστφαλίας και η Γερμανική Κυβέρνηση προβάλλουν ότι οι εκπαιδευτικοί που εργάζονται κατά μερική απασχόληση τυγχάνουν της ίδιας ακριβώς μεταχειρίσεως με εκείνους που εργάζονται κατά πλήρη απασχόληση. Όλοι οι εκπαιδευτικοί έχουν δικαίωμα να λάβουν αμοιβή αν έχουν συμπληρώσει περισσότερες από τρεις ώρες υπερωριακής απασχολήσεως. Στην περίπτωση αυτή, χορηγείται κατά τον ίδιο ακριβώς τρόπο

αμοιβή για τις εν λόγω ώρες υπερωριακής απασχολήσεως. Η ισότητα των αμοιβών διασφαλίζεται τόσο για το κανονικό ωράριο εργασίας όσο και για τις ώρες υπερωριακής απασχολήσεως.

- 12 Συναφώς, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι, κατά πάγια νομολογία, η αρχή της ισότητας των αμοιβών μεταξύ ανδρών και γυναικών εργαζομένων, την οποία θεσπίζουν τα άρθρα 141 ΕΚ και 1 της οδηγίας 75/117, συνεπάγεται ότι, για την ίδια εργασία ή για εργασία στην οποία αποδίδεται ίση αξία, απαγορεύεται κάθε δυσμενής διάκριση λόγω φύλου όσον αφορά τα στοιχεία και τους όρους αμοιβής, εφόσον η διαφορετική μεταχείριση δεν μπορεί να δικαιολογηθεί από σκοπό άσχετο με το φύλο των εργαζομένων ή δεν είναι αναγκαία για την επίτευξη του επιδιωκόμενου σκοπού (βλ., μεταξύ άλλων, τις αποφάσεις της 30ής Μαρτίου 2000, C-236/98, JämO, Συλλογή 2000, σ. I-2189, σκέψη 36, και της 26ης Ιουνίου 2001, C-381/99, Brunnhofer, Συλλογή 2001, σ. I-4961, σκέψεις 27 και 28).
- 13 Έτσι, όσον αφορά τους μερικώς απασχολούμενους εργαζομένους, το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι τα μέλη της θιγόμενης ομάδας, άνδρες ή γυναίκες, έχουν δικαίωμα να ζητήσουν την εφαρμογή του ίδιου συστήματος που ισχύει για τους υπολοίπους εργαζομένους, κατ' αναλογία του χρόνου εργασίας τους (απόφαση της 27ης Ιουνίου 1990, C-33/89, Kowalska, Συλλογή 1990, σ. I-2591, σκέψη 19).
- 14 Όσον αφορά την κατά τα άρθρα 141 ΕΚ και 1 της οδηγίας 75/117 έννοια της «αμοιβής», αυτή περιλαμβάνει, επίσης κατά πάγια νομολογία, όλα τα οφέλη, παρόντα ή μελλοντικά, σε χρήμα ή σε είδος, αρκεί να παρέχονται, έστω και εμμέσως, από τον εργοδότη στον εργαζόμενο λόγω της εργασίας του δευτέρου (βλ., μεταξύ άλλων, τις αποφάσεις της 17ης Μαΐου 1990, C-262/88, Barber, Συλλογή 1990, σ. I-1889, σκέψη 12, και Brunnhofer, προπαρατεθείσα, σκέψη 33).

- 15 Επιπλέον, από τη νομολογία προκύπτει ότι, όσον αφορά τη μέθοδο που πρέπει να γίνει δεκτή για να εξακριβωθεί η τήρηση της αρχής της ισότητας των αμοιβών κατά τη σύγκριση αυτών ως προς τους οικείους εργαζομένους, μια πραγματική διαφάνεια, που καθιστά δυνατό τον αποτελεσματικό έλεγχο, εξασφαλίζεται μόνον αν η εν λόγω αρχή εφαρμόζεται για καθένα από τα στοιχεία της αμοιβής που χορηγείται αντιστοίχως στους άνδρες και στις γυναίκες εργαζομένους, αποκλειομένης της σφαιρικής εκτιμήσεως των παρασχεθέντων στους ενδιαφερομένους πλεονεκτημάτων (βλ. προπαρατεθείσες αποφάσεις Barber, σκέψεις 33 και 34, και Brunnhofer, σκέψη 35). Επομένως, επιβάλλεται να συγκριθεί χωριστά η αμοιβή για το κανονικό ωράριο και εκείνη για τις ώρες υπερωριακής απασχολήσεως.
- 16 Στην υπόθεση της κύριας δίκης, η αμοιβή για τις ώρες υπερωριακής απασχολήσεως αποτελεί όφελος που παρέχεται από το ομόσπονδο κράτος της Βόρειας Ρηνανίας-Βεστφαλίας στους οικείους εκπαιδευτικούς λόγω της εργασίας τους.
- 17 Καίτοι η ως άνω αμοιβή δίδει την εντύπωση ότι είναι ίση, κατά το μέτρο που το δικαίωμα λήψεως αμοιβής για τις ώρες υπερωριακής απασχολήσεως γεννάται μόνον πέραν των τριών ωρών υπερωριακής απασχολήσεως για τους εκπαιδευτικούς που εργάζονται κατά μερική απασχόληση καθώς και για τους εκπαιδευτικούς που εργάζονται κατά πλήρη απασχόληση, επιβάλλεται, ωστόσο, η διαπίστωση ότι τρεις ώρες υπερωριακής απασχολήσεως συνιστούν μεγαλύτερο βάρος για τους εκπαιδευτικούς που εργάζονται κατά μερική απασχόληση απ' ό,τι για εκείνους που εργάζονται κατά πλήρη απασχόληση. Συγκεκριμένα, αν ένας πλήρως απασχολούμενος εκπαιδευτικός πρέπει να εργασθεί 3 ώρες παραπάνω από τον ίσο με 98 ώρες μηνιαίο χρόνο εργασίας του, πράγμα που αποτελεί αύξηση περίπου 3 %, προκειμένου να λάβει αμοιβή για τις ώρες υπερωριακής απασχολήσεώς του, ένας μερικώς απασχολούμενος εκπαιδευτικός πρέπει να εργασθεί τρεις ώρες παραπάνω από τον ίσο με 60 ώρες μηνιαίο χρόνο εργασίας του, πράγμα που αποτελεί αύξηση περίπου 5 %. Δεδομένου ότι, για τους εκπαιδευτικούς που εργάζονται κατά μερική απασχόληση, ο αριθμός των διδακτικών ωρών υπερωριακής απασχολήσεως που παρέχει δικαίωμα λήψεως αμοιβής δεν μειώνεται ανάλογα με τον χρόνο εργασίας τους, υφίσταται, ως εκ τούτου, άνιση μεταχείριση των ως άνω εκπαιδευτικών σε σχέση με τους εκπαιδευτικούς που εργάζονται κατά πλήρη απασχόληση όσον αφορά την αμοιβή για τις διδακτικές ώρες υπερωριακής απασχολήσεώς τους.

- 18 Απόκειται στο εθνικό δικαστήριο να καθορίσει, πρώτον, αν η διαφορετική μεταχείριση που εισάγει η επίμαχη νομοθεσία πλήττει πολύ μεγαλύτερο αριθμό γυναικών απ' ό,τι ανδρών και, δεύτερον, αν η εν λόγω διαφορετική μεταχείριση ανταποκρίνεται σε σκοπό άσχετο με το φύλο των εργαζομένων και είναι αναγκαία για την επίτευξη του επιδιωκόμενου σκοπού (βλ., υπ' αυτήν την έννοια, απόφαση της 7ης Μαρτίου 1996, C-278/93, *Freers και Speckmann*, Συλλογή 1996, σ. I-1165, σκέψη 28).
- 19 Υπό τις περιστάσεις αυτές, στο προδικαστικό ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι τα άρθρα 141 ΕΚ και 1 της οδηγίας 75/117 πρέπει να ερμηνευθούν υπό την έννοια ότι απαγορεύουν εθνική ρύθμιση σύμφωνα με την οποία οι εκπαιδευτικοί που εργάζονται κατά μερική απασχόληση –όπως και εκείνοι που εργάζονται κατά πλήρη απασχόληση– δεν λαμβάνουν αμοιβή για τις ώρες υπερωριακής απασχόλησής τους όταν η υπερωριακή εργασία δεν υπερβαίνει τις τρεις ώρες ανά ημερολογιακό μήνα, αν η ως άνω διαφορετική μεταχείριση πλήττει πολύ μεγαλύτερο αριθμό γυναικών απ' ό,τι ανδρών και αν η εν λόγω διαφορετική μεταχείριση δεν μπορεί να δικαιολογηθεί από σκοπό άσχετο με το φύλο των εργαζομένων ή δεν είναι αναγκαία για την επίτευξη του επιδιωκόμενου σκοπού.

Επί των δικαστικών εξόδων

- 20 Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν η Γερμανική Κυβέρνηση και η Επιτροπή, που κατέθεσαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, δεν αποδίδονται. Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδικούς της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπόμπου που ανέκυψε ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων.

Για τους λόγους αυτούς,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (πρώτο τμήμα),

κρίνοντας επί του ερωτήματος που του υπέβαλε με διάταξη της 26ης Ιουλίου 2002 το Verwaltungsgericht Minden, αποφάινεται:

Τα άρθρα 141 ΕΚ και 1 της οδηγίας 75/117/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 10ης Φεβρουαρίου 1975, περί προσεγγίσεως των νομοθεσιών των κρατών μελών που αφορούν την εφαρμογή της αρχής της ισότητας των αμοιβών μεταξύ εργαζομένων ανδρών και γυναικών, πρέπει να ερμηνευθούν υπό την έννοια ότι απαγορεύουν εθνική ρύθμιση σύμφωνα με την οποία οι εκπαιδευτικοί που εργάζονται κατά μερική απασχόληση –όπως και εκείνοι που εργάζονται κατά πλήρη απασχόληση– δεν λαμβάνουν αμοιβή για τις ώρες υπερωριακής απασχολήσεως όταν η υπερωριακή εργασία δεν υπερβαίνει τις τρεις ώρες ανά ημερολογιακό μήνα, αν η ως άνω διαφορετική μεταχείριση πλήττει πολύ μεγαλύτερο αριθμό γυναικών απ' ό,τι ανδρών και αν η εν λόγω διαφορετική μεταχείριση δεν μπορεί να δικαιολογηθεί από σκοπό άσχετο με το φύλο των εργαζομένων ή δεν είναι αναγκαία για την επίτευξη του επιδιωκόμενου σκοπού.

Jann

La Pergola

von Bahr

Silva de Lapuerta

Lenaerts

Δημοσιεύθηκε σε δημόσια συνεδρίαση στο Λουξεμβούργο στις 27 Μαΐου 2004.

Ο Γραμματέας

Ο Πρόεδρος του πρώτου τμήματος

R. Grass

P. Jann